

ACORDUL DE LA ROMA

Adela Herban

La 30 mai 1932 Guvernul României, reprezentat de Valeriu Pop și Sfântul Scaun, prin Cardinalul Pacelli, semnau actul cunoscut în istorie sub numele de Acordul de la Roma.

Pentru abordarea acestei probleme suntem obligați a ne întoarce la Concordatul semnat, în 1927, între România și Sfântul Scaun, pentru că, actul semnat în 1932 își are sorginea în probleme, nu îndeajuns de clare, stipulate prin articolul 9 al Concordatului. Acesta menționa că: „Statul recunoaște Bisericii Catolice, reprezentată prin legitimizele sale autorități ierarhice, personalitatea juridică, conform dreptului comun al țării.

În consecință, Parohiile, Protopopiatele, Mănăstirile, Capitolele, Starostiile, Abațiile, Episcopiile, Mitropoliile și celelalte organizații canonic și legal constituite, sunt persoane juridice iar deplina proprietate a bunurilor lor, de orice natură ar fi ele, este garantată de către Stat, conform Constituției Regatului, Biserica catolică, reprezentată prin legitimizele ei autorități ierarhice”.

Având în vedere că se face o enumerare, Biserica catolică fiind deci reprezentată prin autoritățile ierarhice, cărora li se recunoaște personalitatea juridică, nu poate, fără îndoială, a fi vorba și de alte organizații decât cele bisericesti. Acest articol este ambiguu și în ceea ce privește examinarea canonicității și legalității acestor organizații. Întrebarea care s-a ridicat în fața autorităților române a fost dacă Statul român și Sfântul Scaun urmează să examineze împreună această problemă și să cadă de acord, sau dacă, Sfântul Scaun are a decide singur. Nici scrisorile interpretative aflate la sfârșitul Concordatului nu rezolvau această problemă.

Una din chestiunile cele mai controversate în legătură cu Concordatul și-a avut originea nu atât în natura politicii internaționale a relațiilor româno-vaticane, cât în suprimarea sau menținerea unui patrimoniu cunoscut sub numele de Status Catholicus. Creat ca bază materială proprie în secolele de suprimare a Bisericii catolice din Transilvania (între 1556 și 1717 este cunoscut că erarhia catolică, capitlurile și călugării au fost expulzați din Principat de către principii reformați), acest vast domeniu a constituit o formă de conservare patrimonială – ecleziastică sub conducere laică. El era, la epoca încheierii Concordatului, o adevărată prelungire feudală inadecvată unei societăți de

1. I. Mateiu, *Valoarea Concordatului încheiat cu Vaticanul*, Sibiu, 1929, p. 98.

orientare liberală, și forma un apendice politic al nostalgicilor revizionști, prin care ei forțau să reziste vechiul regim.

El a fost de multe ori dezbătut după 1867, de către naționaliștii maghiari care făceau eforturi să obțină autonomia Bisericii catolice din Ungaria².

Sub administrație românească, potrivit articolului 11 din Legea cultelor votată în 1928, Statusul era o organizație particulară a unui cult istoric, având personalitate juridică și obligația de a-și prezenta Statutele spre aprobare, ca acestea să nu fie contra legii. (§ 51)³.

Potrivit Concordatului, Statusul trebuia să întrunească condiția canonicității și legalității pentru a nu i se putea refuza personalitatea juridică⁴. Interpretând strict litera Concordatului, ar fi urmat ca Sfântul Scaun să fie singurul judecător al canonicității, după cum Statul român singurul judecător al legalității unei organizații. Firește că Sfântul Scaun ar fi putut în mod unilateral constata canonicitatea Statusului, punând capăt unei controverse tot mai înverșunată. Dar, Statusul era o organizație cu caracter particular, necunoscută de dreptul canonic deși Canonul 5 admitea că astfel de organizații să se poată tolera, dacă Ordinarul locului credea că nu pot fi suprimate, fără primejdie. La o campanie contra Statusului tot mai susținută, Sfântul Scaun a preferat să dea o mai largă interpretare Concordatului și, invocând articolul 22 din Concordat să rezolve întreaga problemă a Statusului de comun acord cu guvernul român prin interpretarea articolului 9 din Concordat⁵.

În ceea ce privește pe nostalgici maghiari, ei nu erau interesați în dizolvarea Statusului. În telegrama expedită de la Legația României de la Vatican, Ministerul de externe era informat că senatorul Gyárfás a făcut o vizită, în primăvara lui 1931, la Vatican, solicitând Sfântului Scaun aprobarea de noi Statute pentru Status. În telegramă se spune că „cererea deputatului ungur a fost întâmpinată cu cea mai mare rezervă, Sfântul Scaun refuzând până în prezent noi statute...” și că „consilierii Sfântului Scaun ar fi nemulțumiți mai vârtos de faptul că Statul catolic a alunecat pe un teren primejdios, schimbându-se într-o instituție politică ce nu cadrează cu doctrina bisericii catolice...”⁶.

În „Pro memoria” datat 27 august 1931, Barbu Constantinescu, consilier de Legație la Ministerul Afacerilor Străine – Direcția pentru Occident, relatează întâlnirea pe care o avut-o cu Sombori, prelat pontifical, despre Congresul Asociațiunii Catolice Populare din Transilvania din 4-5 septembrie a.c. Sombori califică Congresul ca o înscenare politică a episcopului Maylath de comun acord cu Gyárfás și Bethy Miklós, pentru a demonstra populației maghiare ideea revizuirii tratatelor și a schimbării frontierelor actuale și, îi sugera lui Barbu

2. Ion Dumitru-Snagov, *România în diplomația Vaticanului. 1939-1944*, București, 1991, p. 51.

3. Onisifor Ghibu, *Un anacronism și o sfidare: Statul Romano-Catolic Ardelean*, Cluj, 1931, p. 161.

4. Mitropolitul Nicolae Bălan, *Biserica împotriva Concordatului*, Sibiu 1929, p. 43.

5. Valer Pop, *Acordul de la Roma*, Cluj, 1934, p. 150.

6. Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, *Fond 71, 1920-1944. Vatican, Relații cu România 1920-1931*, vol. 19 bis., Telegrama 440/18 august 1931, pag. 227. (De acum înainte vom face următoarele prescurtări: Arhiva-Arh.; Fond-F.) Ministerul Afacerilor Externe – M.A.E.

Constantinescu că „...ar fi în interesul Guvernului de a telegrafia... Legației noastre de pe lângă Sfântul Scaun cerând intervenția acesteia în contra episcopului Maylath... Acesta i-ar putea atrage atențiunea că acel Congres trebuie să rămână în mod strict în limitele pur religioase”⁷.

Prin telegrama din 27 august 1931 Ministerul Afacerilor Străine aducea la cunoștința Legației noastre de la Vatican dorința de a fi informat Sfântul Scaun despre activitățile episcopului Maylath, în Ardeal⁸. Cardinalul Pacelli a fost foarte impresionat de cele aflate din Memoriul înaintat de reprezentantul nostru, cuprinzând activitățile șovine ale episcopului Maylath și ale societăților catolice din Transilvania.

Legația noastră de pe lângă Vatican informa la 23 noiembrie 1931 Ministerul Afacerilor Străine despre încălcarea prevederilor Concordatului în ceea ce privește numele Episcopului de Alba-Iulia. Atrăgând atenția că „potrivit dispozițiilor articolului II B din Concordatul nostru cu Sfântul Scaun, Episcopia romano-catolică a Transilvaniei rămâne prima sufraganta a Arhiepiscopiei din București, cu titlul de Alba-Iulia”, s-a constatat că în Bula papală din 5 iunie 1930, deși, în prima pagină, la rândul al II-lea se vorbește despre „Diocesis Albae-Iulensis”, la pagina următoare la rândurile 12 și 22 vedem reapărând de două ori și în mod neașteptat denumirea de „Transylvaniensis”, autorul subliniind că „...am înaintat Monseniorului Ottaviani o notă, atrăgând atențiunea Sfântului Scaun asupra acestei erori...”⁹.

La 18 decembrie 1931 ziarul „Italia” din Milano publica un articol prin care prezenta opiniei publice italiene intenția Statului român de a spolia averile Statusului catolic¹⁰. În telegrama expediată de Petrescu Comnen, reprezentantul nostru la Vatican, Ministerului Afacerilor Străine, se cerea ca Guvernul român să atragă atenția Nunțului și Episcopului Maylath că „...asemenea provocațiuni nu fac decât să enerveze opiniunea publică românească și îngreunează soluționarea acestei probleme...”¹¹.

În vederea susținerii legalității și canonicității Statusului, Episcopul Maylath a prezentat Vaticanului un impozant dosar cuprinzând acte și documente privitoare la Statusul catolic, precum și două importante studii întocmite de un francez și un englez. Legația noastră de pe lângă Vatican susținea că, pentru contracararea acțiunilor Episcopului Maylath „...va trebui să aducem actele și documentele spionajului, dovedind acțiunea subversivă a acestuia...”, precum și să abordăm această problemă de pe o poziție „nepatriotică”¹².

În urma prezentării Ministerului Afacerilor Străine, de către profesorul Onisifor Ghibu, a unei lucrări bine documentate privind „Statul romano-catolic

7. *Ibidem*, p. 238.

8. *Ibidem*, Telegrama 50184/27 august 1931, p. 239.

9. *Ibidem*, Telegrama 50812/31 august 1931, p. 240.

10. *Ibidem*, Act nr. 576/23 noiembrie 1931, p. 249.

11. *Ibidem*, Telegrama nr. 642/23 decembrie 1931, p. 262.

12. *Ibidem*.

13. *Ibidem*, Telegrama nr. 646/29 decembrie 1931, p. 263.

ardelean și măsurile ce se impun pentru rezolvarea acestei spinoase probleme", Ministerul a hotărât „...să previe în această chestiune, într-un mod loial și documentat, pe Sfântul Scaun, spre a evita orice eventuală complicație, care s-ar putea ivi în urma necunoașterii suficiente a chestiunii din partea acestuia", în acest scop Guvernul delegându-l pe profesorul Ghibu, ca împreună cu „...Ministrul nostru plenipotențiar de pe lângă Vatican, să puneți în cunoștință de cauză Sfântul Scaun, explicându-i punctele de vedere ale noastre și făcându-l să înțeleagă că un desacord pe această chestiune vitală a României, ar putea avea consecințe, pe care noi cu orice preț am voi să le împiedicăm”¹⁴. În scrisoarea Ministerului Afacerilor Străine din 18 iulie 1931¹⁵, adresată reprezentantului nostru de la Vatican, prin care se anunța delegarea lui Onisifor Ghibu, guvernul își exprima hotărârea de a transpune în practică dispozițiile prevăzute în Concordat, dar și de a lua „...măsurile necesare pentru rezolvarea definitivă a problemei organizației tolerate de fapt, dar lipsită de baze legale și canonice, a așa numitului Stat Romano-Catolic Ardelean – organizație care s-a dovedit a fi de un caracter cu totul primejdios, atât din punct de vedere al raporturilor dintre România și Sfântul Scaun, cât și din punctul de vedere al siguranței Statului Român”¹⁶.

În drumul său prin Roma, Onisifor Ghibu s-a oprit la Geneva, unde a purtat discuții cu Nicolae Titulescu și Antonia de în problema Statusului Catolic Ardelean, amândoi fiind de acord asupra importanței și urgenței acestei chestiuni, în schimb atrăgându-i atenția „... asupra unor considerente de ordin intențional, ce trebuie neaparat examinate, spre a se evita eventualele complicațiuni la Liga Națiunilor și la Tribunalul de la Haga...”¹⁷.

Prin adresa nr. 189.007-16.445 din 16 noiembrie 1931, Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor îl informase pe Mitropolitul romano-catolic din România, Alexandru Th. Cisar, despre demersurile Statului român pe lângă Vatican în problema Statusului. Alexandru Cisar declara că este conștient că această chestiune este de o gravitate extremă și că, poate avea consecințe imprevizibile, el fiind dispus a conlucra la clarificarea acestei probleme „...așteptând însă însărcinarea necesară din partea Sfântului Scaun, dacă Forul suprem al Bisericii catolice nu-și va rezerva competența de a soluționa cazul în mod direct sau pe cale diplomatică”¹⁸.

În adresa din 16 noiembrie 1931 semnată Nicolae Iorga, acesta îi cerea lui Onisifor Ghibu ca „...în conformitate cu însărcinarea care vi s-a dat la 18 iulie a.c.... să binevoiți a lua cât mai curând contact personal cu Sfântul Scaun, discutând cu el toate laturile acestei probleme și fixându-le în forme clare și

14. *Ibidem*, Act nr. 42363/18 iulie 1931, p. 16.

15. *Ibidem*, p. 17.

16. *Ibidem*.

17. Onisifor Ghibu, *Acțiunea catolicismului unguresc și a Sfântului Scaun în România întregită*, Cluj, 1934, p. 19.

18. Arh. M.A.E., F. 71 1920-1944. *Vatican, Relații cu România 1920-1931*, vol. 19 bis, Scrisoarea nr. 5781, p. 96.

definitive cari să facă posibilă, apoi Guvernului luarea tuturor măsurilor..." subliniind că „pentru ca Guvernul să se poată pronunța definitiv în chestiunea Statusului catolic este necesar ca, mai întâi, să cunoască în mod precis părerea Sfântului Scaun cu privire la canonicitatea aceuia...”¹⁹.

La 16 noiembrie Onisifor Ghibu îi cerea lui Nicolae Iorga „...numirea unui administrator – delegat care, în epoca provizorie, până ce se va face aranjamentul necesar cu Sfântul Scaun, să supravegheze și să conducă, cu actualul aparat administrativ, întreaga gestiune a Statusului Catolic... după ce veți fi obținut și avizul ierarhic al Bisericii catolice de rit latin din România, Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Alexandru Th. Cisar”²⁰.

Această problemă spinoasă a preocupat și Parlamentul. În ședința din 12 februarie 1932, senatorul de Năsăud, dr. Laurențiu Oanea, într-o interpelare de trei ore, a arătat că Statusul Catolic este un organ abuziv, un uzurpator a suveranității Statului român, a bunurilor Universității din Cluj și a intereselor școlare generale, cerând să fie grabnic lichidate averile, cele de origine și natură academică să fie restituite Universității, cele de natură generală școlară, să treacă în beneficiul școlilor, iar regele să fie reîntegrat grepturilor sale de patron suprem. În privința averilor bisericești, acestea să fie cedate Bisericii catolice, inclusiv celei Greco-catolice²¹.

Răspunzând interpelării senatorului L. Oanea, prim-ministrul Nicolae Iorga a arătat că „nu suntem secularizatori, nu suntem profanatori de biserici. Nu suntem oameni cari să dorim o singură școală: aceea care primește pecetea Statului...” subliniind că „...veți avea de la Statul român, în toate împrejurările mai mult respect pentru așezămintele religioase, decât ați avut de la Statul ungar... Nu veți avea de la noi, care suntem ortodocși, decât cea mai largă înțelegere în ceea ce privește orice recunoaștere și orice toleranță religioasă”. Referindu-se la problema delicată a Statusului, primul-ministru a spus: „Ne-am găsit înaintea unor forme de organizație de care nu vrem să știm. Noi nu ne putem ocupa de regulamentele unei fundațiuni, care nu este recunoscută de Statul român. Chestiunea se prezintă pe două laturi: pe o latură care este a suveranității Statului român, care poate crea organizații, care poate suprima organizații, afară de cele care se găsesc asigurate prin tratatele de pace, și, în cazul Dumneavoastră, prin Concordatul cu Sfântul Scaun. Nu este nici un caz, nu este nici celălalt. În același timp e o organizație bisericească și noi avem, ca și toată creștinătatea, nu numai cea apuseană, respect pentru Scaunul Apostolic. Atunci m-am gândit: în ceea ce privește canonicitatea, de ce n-am întreat Sfântul Scaun? Sfântul Scaun ne poate da un sfat bun...”²². Referindu-se la delegația profesorului Ghibu pe lângă Vatican, Nicolae Iorga a arătat: „...pe

19. *Ibidem*, Scrisoarea nr. 187 664/16 noiembrie 1931, p. 97.

20. Onisifor Ghibu, *Op. cit.*, p. 98.

21. Arh. M.A.E., F. 71 1920-1944. *Vatican. Relații cu România. 1932-1939*, vol. 20, Dezbateri parlamentare, Senatul, 1931-1932, ședința din 18 aprilie 1932.

22. *Ibidem*.

domnul Ghibu l-am refuzat; am spus: nu trebuie să meargă domnul Ghibu, care este ortodox și ortodox pasionat, care și-a fixat punctul de vedere, ci prin delegatul Statului român, prin delegatul catolic, numit de Statul român să se pornească negociațiuni precise cu Sfântul Scaun, cum suntem îndatorați prin însuși textul Concordatului. În orice chestiune s-ar ridica – spune un articol din Concordat – între Statul român și între organizațiile bisericești catolice este indicat să se întrebe Sfântul Scaun¹²³. Referindu-se la mersul evenimentelor de la Vatican, Nicolae Iorga a anunțat că „...un ministru, cari este catolic, domnul Pop, se va duce la Roma, la timp, după ce chestiunea va fi examinată și va lua de acolo părerea Sfântului Părinte¹²⁴. Privind în perspectivă, Nicolae Iorga a arătat: „...orice fundațiune a cărei bază va fi arătată și verificată, o recunoaștem. Fundațiunile verificate aparținând Bisericii catolice, acestea sunt la dispoziția Bisericii catolice întregi, în amândouă formele sale, sub autoritatea aceluia care este în România șeful Bisericii catolice și sub controlul financiar al Statului român¹²⁵”.

Senatorul E. Gyárfás, președintele Statusului catolic, în ședința de Senat, din 12 februarie 1932, asociindu-se interpelărilor senatului L. Oanea, declara: „...această organizație (Statusul catolic) ar fi contra Statului român și ar fi comis acte iredentiste. Dacă aceasta este adevărat, Statul are mijloace ca să găsească pe vinovat și să-l pedepsească. Are Siguranța și are Parchetul la dispoziție, cu ajutorul cărora poate face cercetările”, arătând în continuare „Dacă aceste bunuri... sunt legal proprietatea noastră, sau dacă avem dreptul să le administrăm și să le ținem în proprietatea noastră... Sunt magistrați în România! Dacă oricine crede, dacă Universitatea din Cluj, de exemplu crede că biserica și căminul formează proprietatea sa, are dreptul să se adreseze Justiției. Și eu provoc pe acest domn (Onisifor Ghibu), care a scris volumul de 480 de pagini, din care a cetit dl. senator Oanea și care a neliniștit pe dl. primul-ministru pe această chestiune, să facă un proces de proprietate, să dovedească acolo în fața judecătorului, că este proprietară¹²⁶”.

Interpelări în problema Statusului s-au făcut și în Camera deputaților, în ședința din 25 martie 1932, prin intermediul deputaților Gheorghe Sofronie și I.C. Cătuneanu, amândoi arătând necesitatea urgentării rezolvării acestei probleme²⁷.

Revenind la profesorul Ghibu și la misiunea pe care acesta o avea de îndeplinit, la 17 noiembrie 1931, acesta îi adresa lui D. Ghika, ministrul Afacerilor Străine o scrisoare prin care îl acuza că sabotează rezolvarea problemei Statusului. Redăm conținutul acestei scrisori: „Domnule Ministru, purtarea pe care ați avut-o ieri față de mine – delegatul special al guvernului pentru una din cele mai importante și mai grele chestiuni naționale și de Stat – mi-a dat ultima

23. *Ibidem*.

24. *Ibidem*.

25. *Ibidem*.

26. *Ibidem*.

27. *Ibidem*, Dezbateri parlamentare. Camera deputaților. 1931-1932, ședința din 25 martie 1932.

dovadă că impresiunile și informațiile mele, avute la Roma și la Geneva, nu m-au înșelat; D-voastră, condus de motive pe cari le cunosc destul de bine, vreți să sabotați acea mare chestiune, îngreunându-mi sau făcându-mi imposibilă împlinirea misiunii mele.

Îmi rezerv dreptul de a duce la cunoștința factorilor de drept și a țării întregi, manoperele D-voastre, pe cari le socotesc profund primejdioase cauze²⁸.

Informat despre cele petrecute la 18 noiembrie 1931, Nicolae Iorga în scrisoarea expediată lui Ghika, își exprima regretul și indignarea față de jignirile aduse de O. Ghibu, adăugând că „Va trebui însă ca în Consiliul de Miniștri cel mai apropiat să încredințăm misiunea delicată de la Roma unui om cu alt simț ierarhic...”, indicându-i „...să se redacteze... adresa prin care amândoi îi retragem declarația pentru lipsă de tact în legătură cu superiorii”²⁹.

Onisifor Ghibu era anunțat verbal, în Camera miniștrilor din Palatul Adunării deputaților la 27 noiembrie 1932, iar mai apoi în scris, de către N. Iorga, despre revocarea misiunii sale de pe lângă Vatican³⁰. Prin adresa nr. 73676 din 22 decembrie 1931 misiunea de la Vatican i-a fost încredințată lui Valeriu Pop, viitorul ministru al justiției, o lună mai târziu³¹. Încă de la început, N. Iorga i-a precizat obiectivele pentru tratativele de la Roma: desființarea autonomiei Statusului catolic și împărțirea și a Bisericii Unite din averile administrate de Status³². Pe perioada sesiunii parlamentare nu au avut loc tratative propriu-zise cu privire la Status, ci doar o discuție prilejuită de vizita protocolară a Nunțiului Apostolic, A.M. Dolci, Cardinal mai târziu, oferindu-i lui Valer Pop ocazia aducerii la cunoștință acestuia a obiectivelor fixate de N. Iorga. Nunțiul și-a exprimat opțiunea pentru recunoașterea personalității juridice a Senatului, precum și a caracterului romano-catolic al averilor³³. Această viziune a fost urmată de altele, a unora dintre episcopii Bisericii Române Unite care au susținut aceeași teză și au declinat de la sine eventualitatea unei asocieri la o acțiune tinzând la împărțirea averilor³⁴. În ciuda insistențelor Nunțiului Apostolic din București, în conformitate cu dorința expresă a lui N. Iorga, Valer Pop s-a eschivat a avea o discuție prealabilă cu episcopul de Alba-Iulia sau cu reprezentanții Statusului, în intenția primului-ministru stând dorința de-a trata direct cu Vaticanul, fără intermedierea unor discuții cu înalții demnitari ai respectivelor instituții. Dar, Legația noastră de pe lângă Sfântul Scaun, în urma unor sugestii ale Vaticanului, a recomandat tratative la București și astfel, N. Iorga, l-a autorizat pe Valer Pop să înceapă discuțiile cu Episcopul Maylath și cu reprezentanții Statusului. Astfel, în dimineața zilei de 21 aprilie 1932, în prezența lui Radu Djuvara, ministru plenipotențiar, a lui Barbu Constantinescu,

28. Valer Pop, *Op. cit.*; Cluj, 1934, p. 26.

29. *Ibidem*, p. 27.

30. *Ibidem*, p. 28.

31. Arh. M.A.E., F. 71 1920-1944. *Vatican. Relații cu România. 1920-1931*, vol. 19 bis, Act nr. 73676/22 decembrie 1931.

32. Valer Pop, *Op. cit.*, p. 29.

33. *Ibidem*.

34. *Ibidem*, p. 30.

consilier de Legație și mai apoi ministru plenipotențiar, delegați ai Ministerului Afacerilor Străine, Valer Pop îi primea pe Episcopul de Alba-Iulia, Carol G. Maylath, pe senatorul Elemér Gráfás și pe Szentkereszti. După o discuție îndelungată episcopul Maylath și reprezentanții Statusului au cedat pe întreaga linie, acceptând în principiu următoarea formulă: 1. transformarea Statusului într-un organ diecezan cu caracter consultativ; 2. dreptul de dispoziție al episcopului; 3. controlul Mitropolitului de București și 4. utilizarea averii exclusiv în scopurile prevăzute de literele fundației. Potrivit acordului de principiu, urma redactarea unui anteproiect, care să fie luat în discuție după vacanța de Paști³⁵.

La 25 aprilie 1932 Valer Pop îi expunea lui N. Iorga rezultatele acestei prime întrevederi; atât Iorga cât și Argetoianu dându-și acordul redactării proiectului de acord³⁶, comunicat, la 28 aprilie, Ministrului Afacerilor Străine, Nunțiatului Apostolic și Arhiepiscopiei Catolice de București. Proiectul stipulează că: 1. Statusul Romano-Catolic Ardelean este și rămâne un organ consultativ al Episcopului de Alba-Iulia urmând a se cădea de comun acord asupra viitoarei denumiri; 2. Drepturile patronale vor trece Episcopului de Alba-Iulia în conformitate cu Codex Canonicus și cu legile României; 3. Drepturile patrimoniale și veniturile vor fi administrate conform indicațiilor și scopurilor prevăzute în acte și fondare; 4. Arhiepiscopul de București asistat de episcopii catolici cu reședința pe teritoriul României supraveghează și controlează modul de administrare a averii și întrebuințarea veniturilor; 5. Dreptul de proprietate este și rămâne garantat în favoarea fondurilor conform actelor de fondare; 6. După stabilirea denumirii, Statusul în decurs de două luni își va modifica Statutele.

Revenind asupra problemelor discutate la 21 aprilie și apreciindu-le ca inacceptabile, episcopul Maylath și senatorul Gyáfás au redactat un contraproiect³⁷, care stipula că: 1. Statusul este o instituție diecezană și canonică conform canoanelor 1519-1521 ale Codului Canonic; 2. Statusul catolic, recunoscut de Statul român prin articolul 9 din Concordat ca persoană juridică, va desfășura activitate sub aceeași supraveghere și control pe care Guvernul îl exercită față de celelalte culte. Veniturile fondurilor Statului catolic vor fi utilizate conform voinței donatorilor sau fondatorilor, Statusul catolic obligându-se să prezinte anual procesele verbale ale adunărilor generale, bugetul și darea de seamă despre gestiunea sa anuală, Arhiepiscopiei de București, ca Mitropolit al Diecezei de Transilvania; 3. Proprietățile bunurilor Statusului catolic aparțin Bisericii latine a Diecezei de Transilvania și deci, sunt bunuri bisericesti. Administrarea lor aparține Statusului catolic care este introdus și în Cărțile funduare ca proprietar al acestor bunuri și care le administrează prin mijlocirea organului său executiv, prin consiliul său dirigent; 4. Toate deciziile statusului catolic și ale organului său executiv vor fi valabile cu aprobarea Episcopului Diecezan; 5. Statusul catolic va introduce aceste articole în capul

35. *Ibidem*, p. 31.

36. Arh. M.A.E., *F. Vatican*, 10/Conv. R.3.

37. *Ibidem*.

Statutelor sale. La 5 mai același an, împreună cu Nunțiul Apostolic au redactat și prezentat un alt contraproiect³⁸, cu următorul conținut; 1. Guvernul român recunoaște că bunurile care se găsesc în posesia și administrarea Statusului catolic sunt bunuri bisericești și formează proprietatea Diecezei catolice de rit latin din Transilvania; 2. Toate aceste bunuri vor fi administrate de Statusul Diecezei romano-catolice de Transilvania care a fost recunoscută deja prin articolul 9 din Concordat; 3. Veniturile administrate de Status vor fi folosite conform intențiilor donatorilor și fondatorilor; 4. Statusul își va desfășura activitatea sub supravegherea și controlul Guvernului ca și celelalte culte; 5. Guvernul român își dă comsințământul ca dreptul de proprietate să fie înscris în cărțile funduare în favorul Diecezei româno-catolice latine de Transilvania; 6. Organizarea, modul de funcționare și atribuțiile Statusului sunt reglementate prin Statute și sunt aprobate prin semnarea Convenției.

Discuțiile între părți au fost reluate la 5 mai, din partea Ministerului Afacerilor Străine fiind prezent Barbu Constantinescu, din partea bisericii Arhiepiscopul A. Cisar, episcopul G.C. Maylath și și din partea Statusului catolic A. Balázs și E. Gyárfás. După expunerea contraproiectului și purtarea unor discuții, Valer Pop a decis ca discuția finală să aibă loc a doua zi. Ziua de 6 a deputat prin prezentarea de către Gyárfás a unui alt contraproiect³⁹, care ținea seama de unele obiecții făcute de Valer Pop cu o zi înainte, modificarea survenea la articolul 2, care refăcut susținea că: bunurile le administrează Episcopul prin organizațiunea Diecezană strămoșească, care va purta numele de Consiliul Diecezei Romano-Catolice de rit latin de Alba-Iulia, conform normelor stabilite în articolul 2 al Canonului 1521 din Codul Canonic. Acest Consiliu îndeplinind și atribuțiile prevăzute în articolul 1 al Canonului 1520.

În ședința din 7 mai s-a adus în discuție proiectul prezentat de Valer Pop, la 21 aprilie, procedându-se la completarea articolului 6 cu următoarele: „Dispozițiunile cuprinse în acest Acord se vor aplica și fondului Orfelinatlui Terezian din Sibiu, dacă instanțele judecătorești nu ar decide în mod definitiv altfel, sau nu s-ar produce un aranjament ulterior de altă natură”⁴⁰. Tot în această ședință au fost aduse modificări Statutelor fostului Status.

Delegatul Ministerului Afacerilor Străine, Barbu Constantinescu, în materialul redactat „Pro Memoria” datat 8 mai 1932, pe marginea discuțiilor purtate în intervalul 5-7 mai 1932, aprecia rezultatul acestor ședințe, textele proiectelor de acord și statute. El consemna că, eliminând treptat „propunerile și contrapropunerile” delegației Statusului, proiectul de acord al Guvernului român, redactat și prezentat de Ministrul Justiției a fost luat ca bază de discuție și, pe această unică bază, s-a obținut în special, schimbarea titlaturii de mai multe ori seculară, a vechiului Status, transformarea acestuia în organ diecezan, echivalentul unui organ consultativ al Ordinariului de Alba-Iulia (deși senatorul

38. *Ibidem*.

39. *Ibidem*.

40. Arh. M.A.E., F. 71 1920-1944. *Vatican. Relații cu România. 1932-1939*, vol. 20, p. 25-30.

Gyárfás amenințase, la un moment dat, cu demisia, dacă nu se renunța la acest punct), controlul Guvernului asupra fondurilor declarate ca având un caracter ecleziastic și școlar, imposibilitatea în viitor a unei devieri a destinației acelor fonduri spre alte scopuri și cu alte tendințe decât cele indicate prin acordul stabilit. „Pentru aceste importante considerațiuni – menționa Barbu Constantinescu – nu aș putea încheia acest ultim „Pro memoria” fără a împlini o datorie de conștiință aducând aici, cu titlu personal, expresiunea celui mai sincer omagiu domnului Ministru Valer Pop.

În calitate de reprezentant al Guvernului, Ministerul Justiției a condus discuțiunile în vederea unui acord în această spinoasă și delicată chestiune cu un tact perfect, făcând să triumfe, în punctele cele mai dificile și supuse controversei, soluțiunea eminentamente juridică și totodată luminoasă care face onoare omului de Guvern și celui mai bun patriotism românesc” – sublinia în încheierea materialului său Barbu Constantinescu⁴¹.

După ședința de lucru, din 9 mai, de la primul ministru, N. Iorga și D. Ghika au aprobat proiectul, felicitându-l pe Valer Pop și autorizându-l să-l supună atenției Regelui, totodată fixând și data de 18 mai, când, Valer Pop urma să plece la Roma⁴².

La 11 mai 1932, Valer Pop îl informa pe C. Argetoianu asupra proiectului de acord, acesta dându-și cu satisfacție acceptul și totodată aducându-i la cunoștință raportul foarte elogios asupra proiectului întocmit de N. Iorga, pentru Rege⁴³.

La 12 mai, într-o audiență specială, Regele aproba conținutul proiectului de Acord și de Statute, autorizând misiunea lui Valer Pop la Roma⁴⁴.

Așa cum am arătat, tratativele pentru încheierea Acordului de la Roma au fost redeschise tocmai pentru clarificarea articolului 9 din Concordat, ca și pentru punerea la punct și a altor probleme care au rămas nesoluționate. Acest moment – din primăvara anului 1932 – a declanșat o campanie ostilă Vaticanului, campanie care a existat și înainte și după acest an. Campania își are punctul de pornire în Concluziile Comisiei Istorico-Juridice pentru Studiul problemei Statului romano-catolic ardelean” din 15 iunie 1931 întocmit de profesorul Onisifor Ghibu care, susținea că: „Statul român, substituit articolului 45 din Tratatul de la Trianon, în toate drepturile fostului Stat ungar, poate lua asupra sa, prin decizii ministeriale, bunurile deținute timp de câteva decenii, în mod ilegal, de către Statul româno-catolic ardelean, pentru a le încredința organelor în drept să le posede”, susținând că, de o dizolvare a Statului catolic, conform prevederilor Legii persoanelor juridice sau alte legi analoage, nu este nevoie, întru-cât zisa grupare nu are personalitate juridică și, în consecință, întrunirile ei pot fi simplu interzise. Preluarea bunurilor, se va face printr-un delegat al Ministerului de Instrucție și Culte, care va fi ajutat de organele necesare ale Statului român,

41. *Ibidem*, p. 18.

42. Valer Pop, *Op. cit.*, p. 43.

43. *Ibidem*, p. 44.

44. *Ibidem*.

urmând ca o comisie de specialiști să examineze, caz de caz, situația bunurilor și să propună Ministerului modul de rezolvare a fiecăruia din ele în favorul organelor canonic și legal constituite ale Bisericii catolice, a Universității din Cluj și a Statului român⁴⁵.

Dar aceste acturi au și o altă direcție, că de fapt, prin actele încheiate între România și Vatican, aceasta din urmă, nu ar recunoaște unirea Basarabiei cu România. În articolul I din Proiectul de lege, din inițiativă parlamentară privind denunțarea Concordatului, semnat de 27 de parlamentari, depus în 16 aprilie 1932, se stipulează că „Concordatul nu recunoaște Statul român, în actualele lui granițe, el nu recunoaște unirea Basarabiei cu România. Câtă vreme, prin articolul 2, se prevăd măsuri pentru Biserica catolică din Vechiul Regat din Transilvania și Bucovina, despre Basarabia nu se face nici o amintire; credincioșii catolici din această provincie, cu o situație internațională încă destul de șubredă, sunt suspendați în aer. Concordatul nu-i înglobează la Dieceza de Iași, cum a făcut-o în mod expres cu cei din Bucovina. La punctul 3, deputații susțin că „formula de jurământ a episcopilor catolici, stabilită de Concordatul român, le permite acestora să saboteze, pur și simplu România și să lucreze pentru scopuri ascunse, dușmănoase acesteia”, susținând că „... jurământul românesc, a fost fixat cu gânduri ostile României...”⁴⁶.

Pe același ton a apărut la 19 aprilie 1932 în ziarul „Curentul”, articolul „Un concordat contestat”, care pe parcursul a 6 aliniate face motivația denunțării Concordatului⁴⁷.

În ședința din Senat din 18 aprilie același an, Arhiepiscopul și Mitropolitul romano-catolic de București, Alexandru Cisar, în cuvântul său, referindu-se la Basarabia a declarat că „...în anul 1931, am fost episcop de Iași și Nunțiu Papal printr-o scrisoare venită direct de la Roma mi-a cerut părerea în ce privește trecerea Basarabiei la Eparhia catolică de Iași. Am răspuns, că mă bucur, că un pământ strămoșesc revine la matca sa”⁴⁸, adăugând că, împreună cu delegatul papal Pavel Magyary, s-au deplasat în Basarabia, la Crasna din județul Cetatea-Albă, la Bender sau Tighina, la Ementhal, la Chișinău, la Bălți și chiar la Hotin, preluând parohiile catolice și explicând populației că aceste parohii vor aparține celei de Iași conform granițelor politice noi și a Decretului papal datat 2 august 1921, purtând titlul „Decret pentru desmenbrare și uniune a Eparhiilor de Tiraspol și Iași...”⁴⁹.

În ceea ce privește Jurământul, Cisar a subliniat că, textul se găsește și în Legea cultelor, că l-a depus în fața Regelui și că „...în mod deosebit și clar se pomenește „România” și „român”, declarând că acuzațiile sunt practic „fără explicații” și „comentarii”⁵⁰.

45. Onisifor Ghibu, *Un anacronism...*, Cluj, 1931, p. 436-457.

46. Onisifor Ghibu, *Nulitatea Concordatului...*, Cluj, 1935, p. 4-5.

47. Arh. M.A.E., F 71 1920-1944. *Vatican. Relații cu România 1920-1931*, vol. 19 bis, Ziar „Curentul” 19 aprilie 1932.

48. Arh. M.A.E., F 71 1920-1944. *Vatican. Relații cu România 1932-1939*, vol. 20, Dezbateri parlamentare. Senat, ședință din 18 aprilie 1932.

49. *Ibidem*.

50. *Ibidem*.

Revenind la derularea evenimentelor privind încheierea Acordului de la Roma, Valer Pop a fost primit cu multă căldură la 20 mai la Roma, fiind chiar a doua zi primit de Papă și apoi de Cardinalul Pacelli⁵¹. La 22 mai i-a prezentat ambasadorului nostru de pe lângă Vatican, Petrescu Comnen proiectul de acord întocmit la București, dar și noi cuceriri ce urmau a fi formulate față de Sfântul Scaun⁵².

La 23 mai debutau tratativele. Sfântul Scaun era reprezentant de Cardinalul Pacelli, Mgr. Pizzardo, Nunțiuul Dolci, iar România, de Valer Pop și Petrescu-Comnen. La această primă întrevvedere a fost prezent Proiectul de acord. La prânz ședința a fost suspendată pentru ziua de 25 mai. Cardinalul Pacelli acceptase, în principiu, tot ceea ce ceruseră, cu excepția administrării averilor prin Colegiul episcopilor de ambele rituri, ceea ce i s-a părut inadmisibil, neputându-se demonstra în mod hotărât caracterul interdiecezan a fondurilor⁵³.

La insistențele Nunțiuului Dolci, Valer Pop va accepta și o discuție, în prezența lui Petrescu-Comnen, cu Gyárfás și Balázs asupra Proiectului de acord prezentat Cardinalului. Pentru a nu periclita rezultatele obținute printr-o posibilă revenire, Valer Pop i-a determinat pe cei doi să semneze, articol cu articol, noul text. În afară de o redactare mai precisă și mai avantajoasă, noul text cuprindea însemnate câștiguri față de textul redactat la București. Cuvântul de „transformare” a Statusului într-un organ diecezan, accentuându-se astfel caracterul nou al Consiliului; precizarea controlului suprem al Statutului; renunțarea la dispoziția că fondurile aparțin (în sens de proprietate) Diecezei de Alba-Iulia; trecerea apartamentelor grevate de servitute în deplina proprietate a Universității; eliminarea cuvântului „romano-catolic” sau „catolic” pentru fixarea caracterului fondurilor sau al bunurilor; bunurile nu pot fi înstrăinate sau grevate decât în conformitate cu dispozițiile dreptului comun al României și al dreptului canonic; modificarea Statutelor nu se poate face decât cu prealabila aprobare a guvernului, și, din punct de vedere canonic, a Sfântului Scaun; dizolvarea adunării generale a Statusului prin efectul Acordului⁵⁴. Un exemplar semnat de Balázs și Gyárfás din proiect a fost remis Nunțiuului Dolci.

În 25 mai, în prezența Cardinalului Pacelli discuțiile au fost reluate pe baza textului deja cunoscut. Discuția s-a purtat mai mult în jurul problemei ridicată de Valer Pop în privința bisericii Piaristilor. În principiu, Cardinalul s-a arătat favorabil fără însă a se pronunța categoric. Această problemă a fost discutată, în particular, și în data de 26 mai, Cardinalul Pacelli expunându-i lui Valer Pop dificultățile insurmontabile de care se lovea trecerea bisericii în mod definitiv, în favoarea Eparhiei Unite din Cluj-Gherla, avându-se în vedere și amenințarea cu ruperea tratativelor din protestul – memoriu înaintat de Gyárfás și Balázs. În discuția de a doua zi, Nunțiuul Dolci și Valer Pop găseau o rezolvare temporară

51. Valer Pop, *Op. cit.*, p. 47.

52. Arh. M.A.E., *F Vatican*, 10/Conv. R.3.

53. Valer Pop, *Op. cit.*, p. 52.

54. Arh. M.A.E., *F Vatican*, 10/ Conv. R. 3.

problemei, introducând dreptul pentru Episcopul român unit din Cluj-Gherla de a utiliza duminicile și în sărbători, biserica⁵⁵.

La 28 mai Cardinalul Pacelli, asistat de Nunțul Dolci, Mgr. Pizzardo și Ottaviani, pe de o parte, Valer Pop, Petrescu-Comnen și Broșu, de pe altă parte, au luat în discuție textul Acordului și al Statutelor, partea română obținând precizări favorabile, ca: Ordinarul de Alba-Iulia în calitate de președinte al Consiliului Diecezei nu poate fi înlocuit decât printr-un ecleziastic; președintele Mirean nu este președinte al Consiliului, ci numai președinte al laicilor (mirenilor); se introduce cuvântul „seulement” sau o frază similară în textul Statutelor pentru a preciza limitarea atribuțiilor Consiliului exclusiv la cele cuprinse în canonul 1520-1521⁵⁶.

La 29 mai Nunțul Dolci i-a făcut o vizită particulară lui Valer Pop, comunicându-i confidențial că, Sfântul Scaun urma să angajeze răspunderea personală a delegațiilor Gyárfás și Balázs pentru a preîntâmpina orice acțiune de împotrăvire sau răzvrătire. De aceea Vaticanul a hotărât să le smulgă adeziunea scrisă la tot ce va cuprinde Acordul și Statutele. Acest lucru s-a și întâmplat. În scrisoarea din 30 mai 1932 către Secretarul de Stat al Vaticanului, Gyárfás și Balázs se lamentau că „am citit eri textul definitiv al Acordului și – înainte de semnarea lui – am fost silit să ștergem din el trei modificări introduse ulterior în textul stabilit de comun acord și subscris la 24 mai”⁵⁷. A doua zi, luni 30 mai 1932, ora 1, textul a fost semnat de Cardinalul Pacelli și Valer Pop, în prezența Nunțului Dolci, a Mgr. Pizzardo și Ottaviani, a lui Petrescu-Comnen și Broșu⁵⁸.

Seara, la Legația română de la Vatican, Petrescu-Comnen a dat o recepție la care au participat Cardinalul Pacelli, principalele Orsini, arhiepiscopii Pizzardo și Ottaviani, Fontenay, ambasadorul Franței, ambasadorul Poloniei, miniștrii plenipotențieri ai Cehoslovaciei și Iugoslaviei, ca și membrii ai înaltei societăți din Roma. Cardinalul Pacelli i-a adus la cunoștință lui Valer Pop că Papa l-a decorat cu Marele Cordon al Ordinului Pius IX, anunțând, într-un toast, semnarea Acordului, calificându-i ca un triumf al tezei românești în aceste tratative⁵⁹.

Prin Acordul de la Roma, care își propusese să interpreteze articolul IX din Concordat, Statusul Romano-Catolic Ardelean se transforma într-un organ al Diecezei Catolice de rit latin de Alba-Iulia, purtând denumirea de Consiliu al Diecezei Catolice de rit latin de Alba-Iulia. Acest Consiliu urma să îndeplinească sarcinile prevăzute de Canoanele 1520-1521 din Codex Juris Canonici. Deciziile acestui Consiliu nu erau valabile decât cu aprobarea Ordinariului (§.1). Toate drepturile patrimoniale ce se găseau sub administrarea Statusului urmau să fie administrate de Ordinariul catolic de rit latin de Alba-Iulia, conform paragrafului 2 al Canonului 1521 din Codex Juris Canonici și dreptului comun al Regatului

55. *Ibidem*.

56. *Ibidem*.

57. Onisifor Ghibu, *O grea moștenire hărăzită de ultimele guvernări*, București, 1933, p. 14.

58. Vezi Anexa

59. Valer Pop, Op. cit., p. 65.

României (§. 2.) Toate drepturile vor fi administrate și veniturile lor întrebuințate conform scopurilor indicate de Actele, Decretele și Literele de fondare (§. 3.) Astfel, principalul obiectiv urmărit de guvernul prezidat de Nicolae Iorga privind desființarea organizației autonome a Statusului și încadrarea Diecezei și al Ordinariului în ierarhia legală și canonică a Bisericii catolice din România, a fost atins. Precizându-se dreptul de control și supraveghere al Statului român (§.4.), Ordinariul catolic de rit latin de Alba-Iulia, prezenta anual Ministerului Cultelor din România, raportul de gestiune, bugetul, bilanțul și procesele verbale ale adunărilor. Arhiepiscopul catolic de rit latin de București, Mitropolit al Diecezei sufragane de Alba-Iulia, se bucura, în virtutea facultății apostolice speciale, acordată lui, de dreptul de supraveghere și control, privind întrebuințarea veniturilor (§.4.). Articolul 5 stipula că bunurile ce se găseau la 1 ianuarie 1932 în posesia și administrarea Statusului sunt bunuri cu caracter ecleziastic ce vor fi întrebuințate conform destinației lor inițiale, garantându-li-se dreptul de proprietate, cu mențiunea că ele nu puteau fi înstrăinate decât în conformitate cu dispozițiile dreptului comun al României și a Dreptului Canonic. Pentru ca aceste hotărâri să fie transpuse în practică trebuia să se intervină la rectificarea înscrisurilor de proprietate, urmând a fi înlăturate adăugirile survenite în timp, urmărindu-se determinarea precisă a apartenenței lor inițiale (§.8). De la măsurile de ordin general au fost exceptate doar fondurile Orfelinatului Terezian din Sibiu, menținându-se libertatea de mișcare pentru Guvernul român (§. 6). Terenurile, construcțiile, dependențele din blocul de imobile al Universității din Cluj și proprietate a Statului român treceau în proprietatea Universității de Stat „Regele Ferdinand al României” (§.7). Prin articolul 9 se reglementa destinația bisericii de lângă Universitatea Cluj deservită la acea oră de Părinții Piarști în sensul că, ea rămânea în subordinea Ordinariului catolic de rit latin de Alba-Iulia, care se îngrija ca printr-un preot desemnat, să servească în zilele de duminică și sărbători, ritul greco-român.

Textul Acordului de la Roma a fost publicat, la 3 august 1932, în „Monitorul Oficial”. La 2 martie 1940, prin Decretul nr. 659, a fost ratificat. La 3 martie același an, Carol al II-lea prin decretul nr. 688, a anulat unele temeuri legale, ale proceselor pornite de Ministerul Cultelor pentru câștigarea unor bunuri în litigiu între Statutul romano-catolic și Statul român, iar la 2 octombrie același an prin Decretul lege nr. 3256 se recunoștea personalitatea juridică de drept public tuturor ordinelor călugărești catolice, punându-se astfel capăt unor procese⁶⁰.

După semnarea Acordului de la Roma, reacțiile nu s-au lăsat mult așteptate. A doua zi, ambasadorul Franței a trimis pe numele lui Valer Pop, următoarea scrisoare: „Domnule Ministru, Dați-mi voie de a felicita pe Excelența Voastră încă odată pentru succesul frumos al misiunii avute pe lângă Città di Vaticano, succes ce a fost atât de fericit subliniat de Eminența Sa Cardinalul Pacelli ieri seara prin prezența sa la legațiunea României și prin cuvintele ce a pronunțat...”⁶¹.

60. Ioan N. Floca, *Din istoria dreptului românesc. III. Concordatul*, Sibiu, 1993, p. 33.

61. Valer Pop, *Op. cit.*, p. 65-66.

Dar, ce declară protagoniștii acestui act? Valer Pop: „Încredințat să trateze chestiunea averilor Bisericii romano-catolice din Ardeal cu Sfântul Scaun, am încheiat un acord, care este un mare succes pentru România”⁶². E. Gyárfás a declarat în ședința din 23 august 1932 a Senatului: „Chestiunea este definitiv tranșată prin Acordul internațional la 30 mai a.c. în numele Majestății Sale Regelui. Acest Acord reglementează precis situația juridică a organelor și bunurilor acestora”⁶³. În numerele din 27 și 29 iulie 1932 ale ziarului „Erdélyi Lapok”, Gyárfás califica Acordul „...cu totul unic în felul său în istoria catolicismului universal”, apreciind că „...noul stat catolic (creat de Acord) posedă un cerc de competență atât de larg cum nu se mai află caz și a cărui sferă de activitate întrece toate organizațiile analoge din întreaga biserică de oriunde”⁶⁴.

Păreră profesorului Onisifor Ghibu în ceea ce privește pe Valer Pop și Acordul semnat de el cu Vaticanul este: „...aventurierul cules de d. Iorga de pe străzile Capitalei și cocoșat ca ministru al justiției a răsturnat situația de drept a averilor și, prin acordul încheiat la București cu exponenții iredentismului maghiar, le-a dat, pur și simplu în mâinile dușmanilor Statului român. Și pentru ca acordul să nu mai poată fi clintit – inducând în eroare pe M.S. Regele, căruia i-a prezentat chestiunea în mod cu desăvârșire fals, – ministrul de justiție, întovărășit de conducătorii iredentismului maghiar, a dus Acordul de la Roma cerând să-l ratifice și Papa, ceea ce evident, n-a fost lucru prea greu”⁶⁵.

Același ton incriminatoriu îl găsim și în Referatul Consiliului de inspectori generali ai Cultelor din 1935, unde, referindu-se la Acordul de la Roma, autorii se întrebau retoric: „Oare, Acordul încheiat, la 30 mai 1932, între reprezentantul Statului român și Sfântul Scaun cu privire la așa zisul stat catolic ardelean n-a răsturnat tot ceea ce ar fi să exprime articolul 13 din Concordat și ceea ce au declarat în fața Corpurilor Legiuitoare și în fața Sfântului Scaun reprezentanții Statului român?” concluzionând că, „Prin Acordul amintit, fondurile din chestiune au fost trecute efectiv din patrimoniul Statului român, în patrimoniul Bisericii catolice”, apreciind că „...Sfântul Scaun, contrar Constituției și contrar suveranității Statului român, ajunge să dispună cu privire la chestiuni interne ale României și să-și impună Dreptul canonic, peste legile fundamentale ale Țării, fără ca Guvernul român să mai poată să spuie cuvântul său”⁶⁶.

Păreră noastră este că prin Acordul anexat Concordatului, în anul 1932, au fost reglementate drepturile de reprezentare a bunurilor Statului în forma legală a persoanei juridice, constituțional constituită, sub o nouă denumire, ajunsă până în zilele noastre: Consiliul Episcopiei Catolice de Rit latin de Alba-Iulia, punându-se capăt Statusului Romano-Catholicus Transylvaniensis, acea prelungire feudală inadecvată unei societăți moderne, unică în întreaga lume catolică.

62. Arh. M.A.E., F 71 1920-1944. Vatican. Relații cu România. 1932-1939, vol. 20. Ziar „Neamul românesc”, 25 iunie 1931.

63. *Ibidem*, Dezbateri parlamentare. Senatul, ședința din 23 august 1932.

64. *Ibidem*, ziar „Erdélyi Lapok”, 27-29 iulie 1932.

65. Onisifor Ghibu, *Op. cit.*, p. 2.

66. Onisifor Ghibu, *Nulitatea Concordatului...*, 1935, Cluj, p. 56.

ANEXA

**ACORD PRIVITOR LA INTERPRETAREA ART. IX DIN CONCORDATUL
DE LA 10 MAI 1927, ÎNTRE SF. SCAUN ȘI GUVERNUL ROMÂN**

Sanctitatea Sa Papa Pius al XI-lea

Majestatea Sa Regele Carol al II-lea al României.

Dorind a fixa definitiv situațiunea organului denumit „Status Romano-Catholicus Transylvaniensis”.

Bazându-se pe art. XXII din Concordatul încheiat la 10 Mai 1927 între Sf. Scaun și Guvernul Român.

Au decis a realiza, printr-un acord, intențiunea lor comună, și în acest scop, au designat ca plenipotențiarii lor

Sanctitatea Sa Papa Pius al XI-lea

Pe Eminența Sa Reverendisimă Cardinalul Pacelli, Secretarul Său de Stat,

Majestatea sa Regele Carol al II-lea al României.

Pe Excelența Sa Ministrul Justiției, Domnul Valeriu Pop, cari după ce au schimbat deplinele lor puteri, găsite în bună și cuvenită formă, au convenit asupra dispozițiilor următoare:

ARTICOLUL I

Instituțiunea cunoscută sub numele de Status Romano-Catholicus Transylvaniensis”, se transformă prin acest acord într-un organ al Diecenzei Catolice de rit latin de Alba-Iulia și va lua denumirea de „Consiliu al Diocezei Catolice de rit latin de Alba-Iulia;;.

^ Acel Consiliu îndeplinește sarcinile prevăzute de Canoanele 1520 și 1521 din Codex Juris Canonici.

Deciziunile acelu Consiliu nu sunt valabile și executorii decât cu aprobarea Ordinariului.

ARTICOLUL II

Toate drepturile patrimoniale ce se găseau până în prezent sub administrațiunea zisului „Status Romano-Catholicus Transylvaniensis”, vor fi pe viitor administrate de Ordinariul Catolic de rit latin de Alba-Iulia, conform paragrafului 2 din Canonul 1521 din Codex Juris Canonici și dreptului comun al Regatului României.

Sarcinile prevăzute de paragraful 2 din Canonul 1521, vor fi îndeplinite de Consiliul Diecezan, prevăzut în art. 1 al prezentului Acord, în limitele fixate de același articol.

ARTICOLUL III

Toate acele drepturi patrimoniale vor fi administrate și veniturile lor vor fi întrebuințate numai în scopurile indicate de Actele, Decretele și Literele de fundațiune.

Acolo unde Actele, Decretele și Literele de fundațiune nu precizează scopul, sau dacă scopul pentru care fundațiunea a fost constituită, a fost atins, întrebuințarea acelor venituri va fi trecută în scopuri religioase, școlare și de educațiune, în conformitate cu intențiunea donatorilor și a fondatorilor.

ARTICOLUL IV

Dreptul de control și supraveghere al Statusului, prevăzut prin dreptul comun al Regatului României, rămâne intact.

În acest scop, Ordinariul Catolic de rit latin de Alba-Iulia va prezenta anual Ministerului Cultelor al României, raportul de gestiune, bugetal și procesele-verbale ale adunărilor.

Arhiepiscopul Catolic de rit latin de București, Mitropolit al Diocezei sufragane de Alba-Iulia, se bucură, în virtutea facultății apostolice speciale acordată lui, de dreptul de supraveghere și de control, în ceea ce privește întrebuințarea veniturilor astfel după cum s-a stabilit în articolul precedent.

ARTICOLUL V

Toate bunurile ce se găseau la data de 1 Ianuarie 1932, în posesiunea și sub administrarea acelu „Status Romano-Catholicus Transylvaniensis”, sunt bunuri cu caracter eclesastic și vor fi întrebuințate conform destinațiunii lor inițiale, numai pe teritoriul actual al Diocezei de rit latin de Alba-Iulia.

Dreptul de proprietate este și rămâne garantat, în conformitate cu literele de fundațiune, donațiune etc. în favoarea fondurilor respective, astfel după cum urmează:

- a) fondul de Religione;
- b) fondul de Studii
- c) fondul de Burse;
- d) fondul școalelor primare;
- e) fondul Orfelinatlui Terezian;
- f) fondul de pensii al funcționarilor;
- g) fondul de pensii al profesorilor
- h) fondul asigurărilor.

Aceste drepturi sunt de drept reprezentate prin Ordinariul de Alba-Iulia.

Acele fonduri nu pot fi nici înstrăinate, nici grevate decât în conformitate cu dispozițiunile dreptului comun al Regatului României și cu prescripțiunile Dreptului Canonic.

ARTICOLUL VI

Dispozițiunile cuprinse în prezentul acord, vor fi de asemenea aplicate fondurilor Orfelinatului Terezian din Sibiu, afară numai dacă interesele judecătorești nu vor decide în altfel, în mod definitiv sau dacă un aranjament ulterior, de altă natură, nu ar fi intervenit.

ARTICOLUL VII

Terenul, construcțiunile și dependențele făcând parte din blocul de imobile al Univeristății din Cluj și proprietatea Statului român, grevate astăzi de servitute de locuință, trec în deplina proprietate a Universității de Stat „Regele Ferdinand al României” din Cluj, libere de orice îndatoriri, sarcini sau servituți, cu excepția servituții de trecere spre sacristie.

Ele vor fi evacuate și puse la libera dispoziție a Universității cel mai târziu la 1 Septemvrie 1932.

ARTICOLUL VIII

Se va proceda la rectificarea inscripțiunilor privitoare la proprietatea bunurilor indicate prin prezentul acord în cărțile funduare.

Această rectificare se va face din oficiu. În acest scop Ministerul Justiției, după cererea Ordinariului de Alba-Iulia, va înștiința autoritățile respective ale „Registrului funciar”.

Această operațiune va fi scutită de toate drepturile de timbru sau de taxa de mutațiune. Rectificarea se va face conform dispozițiunilor prezentului acord, ținând seamă de inscripțiunea inițială menționată în cărțile funduare, în momentul înfăptuirii lor.

Pentru imobile dobândite ulterior se va ține seamă de inscripțiunea făcută în momentul primei dobândiri.

Acele rectificări, se vor face arătându-se fondurile respective, conform aliniatului precedent, adăugându-se cuvintele: „Administat de Ordinariul Catolic de rit latin de Alba-Iulia.

ARTICOLUL IX

În ceea ce privește biserica, situată la Cluj, aproape de Universitate, deservită de Părinții Piariști, a cărei situațiune juridică este regulată de art. III , V și VIII, din acest acord, Sf. Scaun dorind, în mod statornic, ca înțelegerea fraternă care unește pe fideliu catolici de diferite rituri, să fie manifestată și în acest caz, Ordinariul Catolic de rit latin de Alba-Iulia, conform art. II al prezentului

acord, va îngriji să se celebreze în fiecare Duminică și în fiecare zi de sărbătoare (în care intră și cele naționale) un serviciu divin după ritul greco-român pentru a satisface în primul rând trebuințele religioase ale tinerimii școlare catolice de rit greco-român.

Preotul oficiant va fi designat de Ordinariul Catolic de rit grec din Cluj-Gherla și deși rămânând din punct de vedere canonic și disciplinar acestui Ordinariu, va fi retribuit pentru acele servicii de Ordinariul Catolic de rit latin de Alba-Iulia, după obiceiurile locale, de rit latin la Cluj. Numele preotului designat va fi comunicat Ordinariului de Alba-Iulia.

Serviciile divine vor fi celebrate în fiecare Duminică și în fiecare zi de sărbătoare de rit grec, de la orele 11 dimineața până la ora 1 după amiază și în zilele de sărbători naționale, (24 Ianuarie, 10 Mai, aniversările Suveranului, ale Membrilor Familiei Regale și ale urcării pe tron (de la orele 10 dimineața până la amiază; Fac excepții sărbătorile de la 15 August și 8 Septembrie, când biserica rămâne numai pentru serviciile de rit latin.

Serviciile divine în rit greco-român, vor începe chiar de la 20 Iulie 1932.

ARTICOLUL X

Simultan cu semnătura prezentului acord sunt aprobate statutele de organizare și de funcționare ale Consiliului Diocezei Catolice de rit latin de Alba-Iulia, în redacțiunea aici alăturată, semnate de Înaltele Părți Contractante. Numărul membrilor Consiliului prevăzut de art. I al prezentului acord, fiind redus în virtutea noilor statute, în raport cu acela din vechiul „Status Romano-Catholicus Transylvaniensis”, Înaltele Părți Contractante declară dizolvată, prin acest acord, Adunarea generală actualmente existentă.

În termen de șase luni, începând de la semnarea acestui Acord se va proceda la alegerea și la constituirea „Consiliului Diocezei Catolice de Alba-Iulia”, conform prezentului acord și statute.

Consiliul Dirigent actualmente în funcțiune, în calitate de Comitet provizoriu, va gira afacerile curente, conform prezentului acord, până la constituirea Consiliului Diocezei, creat de art. I.

Făcut în Vatican astăzi 30 Mai 1932

L.S. semnat E. CARD PACELLI

L.S. semnat V. POP

(Arh. M.A.E., F 71, 1920-1944. Vatican, Relații cu România 1932-1939, vol. 20, p. 19-24.).

L'ACCORD DE ROME

Résumé

En 30 mai 1932, le gouvernement de la Roumanie, représenté par Valer Pop et le Saint Chaise (Le Vatican) représenté par le Cardinal Pacelli ont signé l'act connu dans l'histoire sur le nome de l'Accord de Rome.

On aborde dans cet article la problème des négociations entre les deux états en vue de l'achèvement de l'accord, qui est premierement une réalisation et une clarification de l'article numero 9 du Concordat signé entre la Roumanie et le Vatican en 1927 ainsi, des autres problèmes qui n'ont pas été solutionnés.

Ce moment, du printemps de 1932, a declanché une campagne ostile contre le Vatican, une campagne qui a existé en avant et après cet année. La campagne a comme point de départ les Conclusions de la Comission Historique-Juridique pour l'étude de la problème de „l'État romain-catholique transsylvain" de 15 juin 1931, rédigé par la professeur Onisifor Ghibu qui, soutenait l'idée que, l'État roumain substitué, en vertu de l'article nr. 45 du Traité de Trianon, dans tous les droits de l'ancien état hongroise, peut prendre à son compte, par une decision ministeriale, tous les biens détenus pendant quelques décénies, illégalement par „L'état romain-catholique transsylvain" pour les confier aux organes qui ont le droit de le posséder, en soutement que, la dissolution de l'État Catholique, conformément aux prévoyances de la loi des personnes juridiques, conformément aux prévoyances de la loi des personnes juridiques ou des autres lois analogues, n'est pas necessaire, parce que ce soi-disant groupement n'a pas une personnalité juridique, et, en consequence, ses réunions peuvent être interdites. Il était naturel pour le professeur Onisifor Ghibu que les biens doivent être assumés par un delegué du Ministère de l'Instruction et des Cultes, aidé par les organes necessaires de l'État roumain, en suivant qu'une comission des spécialistes examine les situations des biens et de proposer au Ministère le mode de les solutionner, en faveur des organes canoniques et légal constitués de l'Eglise catholique, de l'Université de Cluj et de L'État roumain.

Par l'Accord de Rome, „l'État Romain-catholique transsylvain" se transforme dans un organisme de la „Dieceza" Catholique de rite latin de Alba-Iulia, avec le nome: Le Conseil de Dieceza Catholique de rite latin de Alba-Iulia. Tous les droits patrimoniaux qui se trouvaient sous l'Administration du Status doivent être administrés par l'Ordinar Catholique de rite latin. Tous les droits patrimoniaux seront administrés et les rentes utilisées conformément aux buts indiqués par les actes, les décrets et les termes de fondation. Ainsi, le principal objectif suivi par le gouvernement présidé par Nicolae Iorga en ce qui concerne l'annulation de l'organisation autonome du Status et l'encadrement de la Dieceza et de l'Ordinar dans l'hierarchie légale et canonique de l'Église catholique de la Roumanie était venu à ses fins, en se précisant le droit du contrôle et de surveillance de l'État roumain. Par conséquent, par l'Accord de Rome, a été mis au Status Romain-Catholique transsylvain (Status Romano-Catholicus Transylvaniensis) ce prolongement féodal inadéquate pour une société moderne, unique dans tout le monde catholique.